Stručná historie VÚMSu

léta 1952 - 1964
Výzkum a vývoj počítačů a programového vybavení pod vedením doc. A.Svobody

1952 Založen Ústav matematických strojů ČSAV
1952 Děrnoštítkový jednoúčelový počítač M1 – spolupráce FZÚ a ÚMS
1957 Reléový počítač SAPO – světová priorita v použití třímodulové redundance
1958 Vznik Výzkumného ústavu matematických strojů
1963 Elektronkový počítač EPOS 1 – světová priorita v použití dekadické aritmetiky s kódem zbytkových tříd, kód 2 z 5 v registrech, hardwarově řešené multiprogramování, sdílení času mezi pěti programy
1964 Tranzistorový počítač EPOS 2
1965 Tranzistorový počítač ZPA601 (inovovaný EPOS 2)

Výsledky výzkumu počítačů byly přednášeny na mezinárodních vědeckých konferencích pořádaných Ústavem matematických strojů ČSAV v Liblicích a Poděbradech

Vědecké práce pracovníků VÚMS byly průběžně každý rok publikovány ve sbornících Stroje na zpracování informací (Information Processing Machines).

léta 1964 -1968
Emigrace doc. Svobody a dalších pracovníků VÚMS do USA

Další výzkum a vývoj počítačů ve VÚMS:
1963 MSP2 Malý stolní počítač na bázi tranzistorů
1966 ADT Minipočítač
1967 DP100 Děrnoštítkový počítač vyvinutý ve spolupráci s n.p. ARITMA
1968 ŘIP Řídicí počítač
1968 ZPA200, ZPA600 Výroba počítačů přenesena do ZPA Čakovice

léta 1968 - 1993
Mezinárodní spolupráce RVHP na vývoji a výrobě počítačů, periferních zařízení, programového vybavení a technologických zařízení nutných pro sériovou výrobu počítačů.

Tyto počítače a periferní zařízení vyráběly a dodávaly výrobní závody koncernu ZAVT (Závody automatizační a výpočetní techniky), zejména ZPA Čakovice, ARITMA, ZPA Jinonice, ZPA Nový Bor, Zbrojovka Brno, aj. Součástkovou základnu zajišťovala TESLA Rožnov.

Sériově vyráběné modely sálových počítačů v rámci řady JSEP (Jednotný systém elektronických počítačů):
1970 EC1021 Integrované obvody malé integrace, feritová paměť
1978 EC1025 Integrované obvody velké integrace, polovodičová paměť, modulární konstrukce
1981 EC1026 Integrované obvody velké integrace, polovodičová paměť, modulární konstrukce
1984 EC1027 Integrované obvody velké integrace, polovodičová paměť, modulární konstrukce, velkokapacitní disky
1993 EC1120 Poslední sálový počítač vyvinutý ve VÚMS EC1120 (MUVÝS – Multiprocesorový výpočetní systém) skončil po Sametové revoluci ve stadiu prototypu. Byl postaven na technologii zakázkových hradlových polí a obsahoval řadu originálních řešení, zejména v oblasti diagnostiky a zabezpečení proti poruchám (aritmetickologická jednotka v kódu 1 ze 2, strukturovaný návrh, pseudonáhodné generátory testů, samočinně kontrolované hlídače kódu, oprava dvojnásobných chyb a detekce trojnásobných chyb hlavní paměti, aj.)
Na rozdíl od ostatních počítačů JSEP z jiných socialistických zemí byly počítače z VÚMS vybaveny vlastním operačním systémem DOS-EC, který byl schopen funkce nejen na všech počítačích JSEP, ale i na zahraničních sálových počítačích IBM, Fujitsu, Amdahl aj..

Výsledky výzkumu počítačů byly publikovány ve sbornících Aktuality výpočetní techniky, které vydával pravidelně VÚMS.

Transformace VÚMS po roce 1993

Řada pracovníků VÚMS založila nové firmy, které navázaly na činnost ve VÚMS:

VUMS Automation
VUMS Computers
VUMS Control systems
VUMS Datacom
VUMS Legend
VUMS POWERPRAG
VUMS Sense
VUMS Software
VUMS TEVYS

Dále
BERÁNEK, DATAC CS, DVOS, EEproject, ELVOS, H&S, ISEL-Prag Automatic, MEV Praha, VERA, VITA , a mnoho dalších

Řada VÚMSáků odešla do počítačových firem, bank a státních institucí:
ALWIL, AŽD, BERIT, BORLAND, GESTO, IBM, NCR, ČSOB, KB, HVB, Ministerstvo financí, Statistický úřad, Všeobecná zdravotní pojišťovna aj.

Bývalé pracovníky VÚMS bylo možno v posledních 15 letech také najít:

►na amerických a kanadských univerzitách (Jiří Klír, Jan Oblonský, Miroslav Valach, Václav Rajlich, Jáno Gecsei, Eduard Outrata, ….)

►v amerických firmách: Jan Janků (Sun), Jiří Málek (APOGEE SW), Roman Staněk (HP/Systinet), Jan Dědek (ANCOT), Tomáš Blažek, Lev Gilik, Petr Žalud, …

►na českých vysokých školách (Jaroslav Vlček, Jan Hlavička, Jan Sokol, Zdeněk Votruba, Jan Honzík, Přemysl Tichý, Pavel Drbal, Jiří Vaníček, Ondřej Novák, Alois Pluháček, František Kremla, Miloslav Špunda, Jaroslav Veselý,….)

►na postech ředitelů velkých českých firem:
Jan Souček (bývalý generální ředitel IBM ČR),
Aleš Bartůněk (současný generální ředitel IBM ČR),
Jan Veselý (bývalý generální ředitel Unisys)
Ivo Kristen (předseda dozorčí rady BGS Levi)

►v politice a na vysokých postech ve státních institucích
Jiří Němec - bývalý ředitel VZP
Václav Žák – bývalý místopředseda České národní rady, nyní předseda Rady pro rozhlasové a televizní vysílání
Vojtěch Sedláček – bývalý šéf kanceláře předsedy české vlády P.Pitharta, později náměstek ministra vnitra
Eduard Outrata – bývalý ředitel Statistického úřadu
Václav Benda – bývalý poslanec
Jan Sokol – bývalý poslanec a ministr školství, kandidát na prezidenta

Výčet by mohl dále pokračovat, ale není v našich silách jmenovat všechny, omlouváme se.

VÚMS

A co se lze dočíst o některých lidech z VÚMSu na Internetu:

Jan Sokol

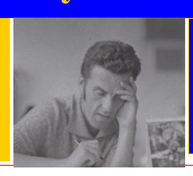

Václav Žák o Janu Sokolovi

(Vyprávění zaznamenané pro sborník k 65. narozeninám Jana Sokola, 2001)
Setkání s Janem Sokolem; dohánění mezer v humanitním vzdělání
Vystudoval jsem Fakultu jaderné a technické fyziky a po roční službě v armádě jsem měl nastoupit do Výzkumného ústavu matematických strojů, protože v té době náš obor byl v útlumu a sháněli jsme obtížně místa. Měl jsem nastoupit 21. srpna 1968. Pochopitelně, nastoupil jsem o několik týdnů později. Když jsem přišel do ústavu, velmi záhy jsem zjistil, že v něm kromě šéfů formálních existují i lidé, kteří mají vysokou neformální autoritu. Jedním z nich byl Jan Sokol, který se tehdy podílel na programování operačního systému pro počítače ZPA 600.
Jan Sokol byl člověk, který mě přivedl k zájmu o humanitní vědy. Technické vzdělání jsem měl ze školy poměrně slušné, ovšem obrovské mezery ve vzdělání humanitním. Na sklonku roku 1968 pořádal profesor Patočka ještě veřejné přednášky, a právě přes Jana Sokola jsme se s dalšími přáteli z výzkumného ústavu těch přednášek účastnili. Posléze jsme začali navštěvovat i seminář v Jirchářích, který tehdy vedl Ladislav Hejdánek. Tenkrát se tam tušim četla Robinsonova kniha Čestné o Bohu. Kromě toho rašilo ekumenické hnutí: pořádaly se debaty, na nichž diskutovali katolíci s evangelíky. Účastnil se jich Jiří Němec, Jan Sokol, Ladislav Hejdánek, tuším i Jakub Trojan a řada dalších lidí.
Jenže semináře skončily v dubnu 1969 tím, že fakulta zakázala přístup na akademickou půdu lidem, kteří na ní nestudovali. Tehdy jsme začali uvažovat s Alexandrem Svobodou (starším bratrem Cyrila Svobody), že bychom v těchto seminářích pokračovali mimo univerzitní půdu. Koncipovali jsme je jako semináře pro zaměstnané lidi, proto jsme nepředpokládali žádnou přípravu. Chtěli jsme, aby se na místě četly texty, o nichž by se pak diskutovalo. To se povedlo a u Svobodů ve sklepě začala "kecanda", jak se těm seminářům říkalo. Místo L. Hejdánka je vedl Jan Sokol.
"Kecanda" fungovala zhruba od konce roku 1969 skoro deset let. Vystřídala řadu míst a nakonec jsme skončili na evangelické faře Dana Drápala v Holešovicích. Četly se tam nejrůznější texty, ovšem nejčastěji asi Nietzschův Zarathustra, hlavně proto, že je to kniha, jíž se do jisté míry láme evropská tradice, a hlavně je napsaná tak, že se pro kolektivní čtení hodí. Jsou to krátké texty, které se dají za večer přečíst, a pak skýtají obrovský prostor k diskusi a k interpretacím. K pravidelným návštěvníkům "kecandy" patřil Jan Sokol, Jiří Němec, Tomáš Halík, Ivan Chvatík, Daniel Kroupa a celá řada dalších, zejména ještě mladších lidí. Čas od času zašel na "kecandu" přednést přednášku profesor Patočka, který tehdy nesměl přednášet. To byl svátek. Měl například skvělou přednášku o konci Evropy. Dnes bychom asi řekli, že šlo o "paralelní kulturu", ovšem tehdy tomu tak nikdo neříkal, a hlavně, neměli jsme žádné politické ambice. Byla to z nouze ctnost, snaha suplovat humanitní vzdělání ve společnosti, která akademické instituce zcela umrtvila. Nebyla zřejmě marná: stačí se podívat, jakou roli v dnešní intelektuální elitě hrají tehdejší účastníci seminářů.
Výzkumný ústav matematických strojů
Vrátím se k Výzkumnému ústavu matematických strojů. VÚMS byl dosti ojedinělou institucí. Ředitel, který ústav na začátku normalizace řídil, se rozhodl, že lidem, kteří byli při čistkách vyhozeni z nejrůznějších pozic, dá ve VÚMSu šanci. Sešli se tam plukovníci a generálové vyhození z armády, "aparátčíci" vymetení z vysokých stranických funkcí. Vesměs to byli inteligentní a mravně integrální lidé. Pracoval s námi např. bývalý šéf mise RVHP v Moskvě, jehož prověřovala komise ve složení Biřak, Kolder, Ausperg. VÚMS tyto lidi politicky přikryl (šlo to, protože programování bylo snad jediným oborem, o který se "strana" příliš nezajímala). Obvykle to byli lidé tvůrčí a v ústavu díky tomu existovala mimořádná atmosféra, v níž mohli hrát vůdčí roli ti, kteří si dokázali získat neformální autoritu.
Jak to bylo možné? Hlavně díky tehdejšímu řediteli Gregorovi. Na výstavě počítačů v Moskvě VÚMS vystavoval počítač EC 1021, a na něm jsme jako jeden z předváděcích programů ukazovali kondiciogram. Když na výstavu přišel předseda vlády Kosygin, sjeli mu ho také. Jenže se ukázalo, že ten den má všechno v mínusu, a tak se mu to báli dát. Gregor přiběhl, řekl: "dejte to sem", a šel za Kosyginem. Objal ho kolem ramen, dal mu listing, a řekl: "pane předsedo, tak dneska za děvčaty nechoďte". Ve všech ztuhla krev, Kosygin byla kožená maska, kterou nikdo neviděl se usmát. Poznenáhlu však jeho kožená tvář začala tát, Kosygin se usmál a s Gregorem se dali do řeči. Z toho pak v Praze vznikl dojem, že Gregor je nedotknutelný, protože má konexe na Kosygina. A tak Gregor, který odmítl dělat prověrky a nenechal prověřit ani celý ústav, přežil až do roku 1974, kdy konečně někdo ze soudruhů zjistil, že žádné konexe nemá. Gregor tak ústav provedl přes nejhorší normalizační léta.
Jan Sokol byl jedním z klíčových lidí VÚMSu. Když jsem do něho přišel, vyvíjel se v něm vlastní počítač, který navrhl geniální zakladatel ústavu Svoboda, který však už v roce 1964, právě proto, že neměl nejmenší šanci se realizovat, odešel do USA, kde se stal slavným počítačovým konstruktérem. Jeho počítač se na začátku sedmdesátých let ještě dokončoval a dával na trh. To byla labutí píseň "národních" návrhů počítačů.
Na nátlak Sovětského svazu byly ostatní země RVHP přinuceny jít do projektu Jednotného systému elektronických počítačů (JSEP), ve němž každá členská země vyráběla jeden z modelů počítačů vyráběných firmou IBM. Československo se na něm muselo podílet také. Prakticky všechny ostatní země kromě Maďarska a nás dělaly tzv. reverse engineering, rusky se tomu říkalo "nastrojka", to znamená do písmene se pajcovaly americké počítače. My jsme na to šli jinak, čemuž do jisté míry napomohl právě rok 1968, protože inteligentní Rusové z počítačové branže se styděli vnucovat Československu, co má dělat.
Počítač EC 1021, který měl být naším příspěvkem do rodiny JSEP, mohl být tedy podstatně jiný než ostatní počítače. Nevycházel z modelu IBM, ale konkurenční americké firmy RCA. Odlišoval v výrazně v technickém vybavení a software měl úplně jiný. Takže jsme opět měli šanci dělat věc, která se leckomu nepovede. Málo lidí má šanci vyvíjet vlastní operační systém. Parta lidí ve VÚMSu, jak techniků, tak programátorů, tu šanci dostala.
Jan Sokol vývoj prací opět řídil. Slovo „řídil" ale asi není výstižné, spíš motivoval a koordinoval. Zavedl poměrně jednoduchý systém, který byl založen na dobrovolnosti. Kdo nechtěl dělat, nemusel. Ale ostatní se na něj dívali jak na pitomce. Kupodivu, flákačů bylo ve VÚMSu minimum.
Systém jsme zvládli během pár let a přišla druhá etapa. Měli jsme „nastrojit" novou řadu počítačů IBM/370. To už byly počítače s virtuální pamětí a zde už nám Rusové žádnou výjimku v technickém vybavení nepovolili. Museli jsme vyrábět přesný, technicky identický model s modelem IBM 370/125. Ale podařilo se prosadit, že budeme vyvíjet vlastní operační systém. Programátoři VÚMS měli tedy opět možnost vyvíjet operační systém pro virtuální počítače. Nedopadlo to špatně. Systém v určitých rysech předbíhal samotnou firmu IBM. IBM byla zatížená kompatibilitou, měla obrovskou zákaznickou obec a nemohla si dovolit žádné skoky, což nás při našich dvou stovkách uživatelů tak moc netrápilo. Mohli jsme si dovolit navrhnout operační systém s využitím všech možností, které virtuální paměť nabízela, a teprve za rok nebo za dva se objevil operační systém IBM MVS, který tyto možnosti také využíval.
A zase Jan Sokol byl vůdčí osobností vývoje operačního systému. Ačkoli začátek prací na novém systému spadal do období Charty, hrál tak klíčovou roli, že se vedení ústavu i organizace KSČ postavily proti tlaku StB, aby signatáře Charty vyhodily. Samozřejmě přestal dělat formálního šéfa, ústav nemohl připustit, aby chartisti byli v šéfovských pozicích, což se dalo pochopit, na druhou stranu prakticky do roka po Chartě už zase mohl jezdit na konference do ciziny, což bylo naprosto mimořádné. Těžko lze lépe demonstrovat odlišnou situaci ve VÚMS od zbytku republiky.
Jan Sokol zůstal v ústavu až do roku 1990. Po celou tu dobu spoluvytvářel prostředí, jímž se VÚMS tak lišil v porovnání s jinými institucemi. Protože jsme jezdili programovat a vyřizovat reklamace do řady podniků, viděli jsme zblízka, jak vypadají jiné instituce v republice, jak jsou plné řevnivosti, intrik, zakrývání neschopnosti. Člověk, který z VÚMSu odešel, velmi rychle zjistil, co se začne dít, bude-li se v nové práci chovat tak, jak byl z VÚMSu zvyklý. Řada z nich se po takové zkušenosti do ústavu rychle vrátila.
Ve VÚMSu existovaly mezi lidmi pracovní vztahy. Říkali jsme si velmi otevřeně, co si myslíme o práci toho druhého (pro slabší povahy to byla hodně studená lázeň). Na začátku nebylo příjemné poslouchat, když vám někdo říkal, co jste to udělal za pitomost. Na druhou stranu, jakmile si na to člověk zvykl, mělo to neuvěřitelný efekt na kvalitu i efektivitu práce. Otevřenost a schopnost přijímat nové věci, neustálý tlak na to, aby se lidi zdokonalovali a byli profesionální, to všechno patřilo k charakteristikám VÚMSu, a ještě jednou opakuji, že to do značné míry byla zásluha Jana Sokola.
Charta 77
Základní prohlášení Charty 77 ve VÚMSu podepsali dva lidé: Jan Sokol a Václav Trojan. Z toho pochopitelně vypukl skandál, navíc když pak podepsalo Chartu ještě několik dalších "vúmsáků". Ředitel (už hodně jiný než Gregor) odcházel z porady a říkal: "jsou čtyři, soudruzi, to už je buňka!" Vedení muselo "udělat opatření". Samozřejmě všichni, kdo byli šéfové, přestali šéfovat a snížili jim plat. Jako druhé opatření se vedení dohodlo, že chartisti mají být vyloučeni z ROH. Týkalo se to Jana Sokola a Václava Bendy. A tehdy se poměrně hezky ukázal rozdíl přístupu k životu obou protagonistů. Podle předpisů ROH měli dotyčného člena vyloučit jeho kolegové v základní organizaci. Kolegové samozřejmě nechtěli Jana Sokola vylučovat. Musel je přemlouval. Říkal jim: "Podivejte, vedení musí vykázat činnost. Berte to tak, že to není trest, ale pokus sehrát stínohru, předvést, že se něco děje." Skutečně neradi ho tehdy vyloučili. Kdežto Václav Benda, který viděl Chartu jako svatou válku proti komunismu, se rozhodl vyvolat konfrontaci. Navíc u Jana Sokola hrál roli motiv, že nechtěl ostatní stavět do morálního dilematu. Věděl, že řada lidí má strach.
Ten strach nebyl nepochopitelný. Když v padesátých letech StB organizovala teror, vědělo se o něm z doslechu. Fámy však nejsou fakta. Pak se ale v roce 1968 otevřely archivy a najednou se oficiálně potvrdilo, co se před tím šířilo šeptandou. To bylo zdrojem strachu. Šlo o iracionální strach, protože StB už měla daleko ke své předchůdkyni z padesátých let, nicméně který strach je racionální?
Jan Sokol nechtěl na spolupracovnících vynucovat morální rozhodování. Vždyť se každý moh rozhodnout sám. Naproti tomu Václav Benda chtěl vyvolat konfrontaci proto, aby se oddělilo dobro od zla, aby bylo jasné, kdo je konformní a přisluhovač. Přesvědčil své kolegy ze základní organizace, že nikdy v životě nechtěl být ničím jiným než odborářem, a oni ho skutečně nevyloučili. Ústav tedy svolal celoústavní konferenci, která měla Václava Bendu vyloučit, ale žalostně podcenil její přípravu. Jenže ústav byl plný lidí, kteří nebyli zvyklí podlézat čáru namalovanou na zemi. Když na schůzi Václav Benda vystoupil a řekl, že Charta vlastně nic není, že to je výzva k dodržování paktů o lidských právech, které stát podepsal, a jestli chtějí, tak jim Chartu přečte, zapůsobilo to jako bomba. Václav Benda nebyl odvolán ani touto konferencí. A to už ústav absolutně zpanikařil, protože to byl politický průšvih první třídy. Václava Bendu propustili okamžitě z práce kvůli ztrátě důvěry. Václav se posléze soudil a soud vyhrál. Ústav ho sice zpátky nevzal, ale musel mu doplácet normální výpovědní lhůtu atd.
To je druhý přístup, přístup bojovného katolíka. Nás tehdy s Václavem Bendou přesídlili z Vokovic do Hloubětína, kde jsme tři čtvrtě či půl roku pracovali v místnosti s bývalým šéfem KSČ, který vedl prověrky v roce 1969. Měl nás převychovat. Skončilo to tím, že když mě potkal někdy v roce 1989, řekl mi: "pozdravujte pana Václava Bendu a vyřiďte mu, že si ho hluboce vážím." Bendovo rozhodnutí jít z ústavu do kotelny na něj zapůsobilo.
Mně osobně však konvenoval postoj Jana Sokola. Nemyslím si, že byl spojen s osobní nestatečností. Tomu, že "na kariéru kotelníka nepospíchal", bych rozuměl tak, že když bylo třeba, řekl, co si myslí, ale nevyvolával umělé konfrontace. Václav Benda přece musel předstírat, že chce být členem Revolučního odborového hnutí, to prostě nebyla pravda. Jinak by však konfrontaci nevyvolal. Jan Sokol považoval za důležité vytvářet smysluplné prostředí pro ostatní, aby mohli dělat zajímavou, rozumnou a užitečnou práci. Myslím, že se mu podařilo způsobem, který byl skutečně ojedinělý. Pochybuji, že někdo, kdo prošel VÚMSem, by dnes tvrdil, že to byla ztracená léta jeho života. Naopak, měli jsme šanci dělat věci, ke kterým bychom se na Západě jen těžko dostávali.
Liberální katolictví
Možná, se stojí za to si všimnout blíž nenápadného katolictví Jana Sokola. Znám řadu katolíků, chodil jsem na nejrůznější semináře, na fary, a mohu, myslím, zodpovědně prohlásit, že katolíků, jako je Jan Sokol, po Čechách, Moravě či Slezsku až tak příliš mnoho nechodí. Běžný český katolík je člověk, který vůči vnějšímu světu zaujímá obranné postavení. Moderní svět vnímá jako ohrožení a nepřijímá ho. Obávám se, že mu ani moc nerozumí. Jde o dědictví první republiky, která katolíky zahnala do ghetta. Tam se rodil postoj, který po roce 1989 do značné míry ožil. Po perzekuci padesátých let totiž ve společnosti začal růst respekt vůči katolictví. Hříchy minulosti, Rakousko-Uhersko, spojení katolické církve s politickou mocí, služba Rakousku až do roztrhání těla, spory s Masarykem, ostudná druhá republika, to všecko upadalo do zapomnění. Během sedmdesátých a osmdesátých let, zejména potom, co přišel Wojtyla na papežský stolec, se prudce změnila atmosféra ve společnosti a katolická církev získala kredit, jaký neměla po mnoho století. Bohužel, obávám se, že po roce 1990 z důvodů, které jsou zřejmě složitější, o tento kredit přišla. Jedním z hlavních důvodů však nepochybně je, že je v ní málo liberálních katolíků. Tím myslím sebevědomých – ale také pokorných věřících, kteří vnímají moderní svět nejen jako ohrožení, ale současně jako dar. Jan Sokol není jistě sám, velmi podobně přemýšlí třeba profesor Karel Skalický, který přednáší na Jihočeské univerzitě, ale to nestačí, aby katolická církev nevnímala moderní společnost jako něco, co ji především ohrožuje.
Jan Sokol v politice
Co se týče vstupu Jana Sokola do politiky: Když se podepisovalo prohlášení vědeckých pracovníků někdy v únoru 1989, třetina podpisů byla z VÚMSu. Není proto divu, že celá řada lidí z VÚMSu se po listopadu 1989 začala politicky angažovat. Jan Sokol byl jedním z nich. Po volbách 1990 se stal místopředsedou Sněmovny národů Federálního shromáždění a účastnil se úzkých grémií Občanského fóra, na nichž se „koordinovala" politika OF, pokud se o něčem takovém dá mluvit. V rámci štěpení Občanského fóra se také musel rozhodnout, do jaké nástupnické organizace se začlení. Vybral si Občanské hnutí. Myslím, že důvody byly celkem pochopitelné. Bylo totiž zřejmé, že politika, kterou vede Václav Klaus, nemůže dobře skončit. Klaus od počátku rozpoutal mocenský boj o nástupnictví OF. Moc z náměstí se přelila do první politické reprezentace, a teď ta reprezentace začala mezi sebou svádět boj o druhé rozdání karet. V něm uspět už znamenalo podřizovat se náladám ve společnosti, v níž radost z revoluce odezněla a nastupovalo zklamání a rozčarování.
Václav Klaus vsadil na polarizaci, rozštěpení společnosti. Vytvářel si mobilizačními technikami skupinu věřících. Cena, kterou za to byl ochoten zaplatit, byla podle názoru Sokola a dalších příliš vysoká. V sázce byl osud celé české ekonomiky – plošné privatizace a podobné nápady byly triky na získání politické přízně, s ekonomickou racionalitou měly málo společného. Informatici jako Jan Sokol, kteří znali podnikovou sféru a dovedli si představit, co pro podniky znamená přeorientovat se z východních trhů na západní, věděli, že se to neobejde bez investic. Bylo jim jasné, že čeští "vlastníci" nemohou efektivním způsobem velké podniky spravovat. Informatici nerozuměli jen podnikové, ale i státní sféře. Měli alespoň hrubou představu o funkcích moderního státu a do značné míry věděli, jak moderní stát fungovat má. Bylo jim jasné, že představa "trhu bez přívlastků", který sám vytváří pravidla, je absolutní nesmysl. Obávali se, že to nemůže vést k ničemu jinému, než k devatenáctému století a opakování primární akumulace kapitálu.
A tak kupodivu, ačkoli jestli v této zemi někdo smýšlí liberálně, tak je to Jan Sokol, a jestli má někdo konzervativní kořeny, tak je to zase Jan Sokol, najednou nebyl dostatečně pravicový. Ačkoli nikdy o komunistickou stranu nezavadil, stal se náhle levičákem. Jak to? Geniálním trikem. Přece všichni intelektuálové jsou levicoví, prohlásil Václav Klaus. Jan Sokol je intelektuál, tudíž je levičák. Rovnice neměla chybu.
Kdyby v českých zemích existovala CDU, myslím si, že by Jan Sokol neměl problémy se svým politickým zařazením. CDU tady bohužel neexistovala, a KDU-ČSL (to je moje osobní hodnocení) k ní tehdy měla daleko. Proto se zřejmě rozhodl pro Občanské fórum a při jeho štěpení pro Občanské hnutí. Jak známo, OH ve volbách 1992 prohrálo a Jan Sokol se de facto z politického života stáhl a začal se věnovat dráze vysokoškolského učitele, která je mu, myslím, nejbližší.
Nechal se sice asi dvakrát vtáhnout zpátky do politiky, jednak senátními volbami a jednak krátkou kariérou ministra školství v Tošovského vládě. Myslím, že jako ministr zúročil svoji praxi z VÚMSu: informatik, zvyklý řadit podle priorit obrovské množství informací, dokázal stanovit postup, jakým se školství má rozvíjet. České školství nebylo v situaci, aby ho zachránil jediný geniální nápad. Naopak, potřebovalo řešit desítky a stovky drobných záležitostí, které ovšem vcelku znamenaly, že se školství buď chová jako systém, jehož jednotlivá kolečka do sebe zapadají, nebo zadrhává na bezpočtu zrnek písku v soukolí. Navíc byl dostatečně prozíravý, aby všechny své koncepčnější kroky, které nešlo vyřídit v horizontu půl roku, diskutoval se všemi potencionálními nástupci, a vyžadoval si od nich souhlas. Schopnost vyjednávat, která je založena na absenci namyšlenosti, na absenci potřeby se zviditelňovat za každou cenu, je, myslím, dalším význačným rysem Jana Sokola. Za pár měsíců strávených na ministerstvu dokázal uvést české školství na dráhu, která samozřejmě není rovná jako pravítko. Jejím výsledkem je mj. návrh nového školského zákona, který nedávno poslanci vyprovodili ze Sněmovny. Ovšem spíš z politických než věcných důvodů.
Co se týče ojedinělých útoků, jakým byla aféra s panem Ověčkou, tehdy redaktorem Práce, myslím si, že neměly žádné konspirativní politické pozadí. Čeští novináři, alespoň tedy někteří, považují za své vyznamenání, když získají něčí skalp. Ověčka si evidentně myslel, že se dostal na stopu něčeho nekalého, že tady je nějaký politický protégé, který díky svým předchozím konexím šturmuje akademickou kariéru. Možná ho také navedla nějaká "stará struktura" z fakulty. Bez znalosti Jana Sokola, bez znalosti jeho práce otiskl své nechutné články. Jan Sokol tehdy napsal dopis šéfredaktorovi Práce (asi byste ho měli otisknout), který pěkně charakterizuje jeho postoj k celé kauze. Pokud však chtěl někdo Janu Sokolovi ublížit, tak se mu to nepovedlo. Akademická obec věděla, kdo je Jan Sokol. Profesoři se u jeho obhajoby omlouvali, že ho mají zkoušet. Pomluvy mají šanci uspět jenom v určitých konstelacích. Zde se zcela minuly účinkem.
Pedagog otevřené společnosti
Jan Sokol se po listopadu 1989 dostal z úzkého pole působnosti ve VÚMSu, kde se mu dařilo vytvářet otevřenou společnost, tzn. ne společnost, v níž vládne svévole, ale společnost, ve které vládne dobrovolná loajalita. Společnost svobodných lidí je přece ve skutečnosti možná jenom tehdy, pokud si lidé kladou sebeomezení. Myslím si, že to je věc, kterou se teď Jan Sokol svojí akademickou činností snaží zpřítomnit mnoha mladým lidem, nejenom těm pár šťastlivcům, kteří se s ním mohli setkat ve Výzkumném ústavu matematických strojů. Kéž se mu to bude dařit tak jako ve VÚMSu.
Dovětek B.V. (2003): Přál bych si, aby se mu tak také dařilo ve funkci českého prezidenta.

Roman Staněk

ROMAN STANĚK: PROGRAMÁTOR, JENŽ DOBYL AMERIKU

Už v patnácti na střední ekonomické škole v Karlových Varech znervózňoval profesora výpočetní techniky neustálým opravováním výkladu. Učitel nakonec rezignoval, vyměnil si s Romanem Staňkem místo a programování učil studenty ze stupínku jejich spolužák. Dnes je sedmatřicetiletý absolvent elektrotechnické fakulty pražského ČVUT, rodák z krušnohorského Ostrova nad Ohří, jedním z nejúspěšnějších podnikatelů v oboru internetových aplikací. Jeho americká společnost Systinet patří mezi nejlépe hodnocené technologické společnosti světa, obrat počítá v milionech dolarů a nedávno se stala strategickým partnerem největšího internetového obchodu Amazon. Mezi Staňkovými zákazníky jsou i americké
vojenské letectvo US Air Force, Deutsche Telecom, banka J. P. Morgan či skandinávský Ericsson.

Začátky v paneláku

Ještě před šesti lety však Roman Staněk s několika studenty pražských vysokých škol programoval v bývalé prádelně paneláku na pražském Zahradním Městě, pak v bývalé továrně na letecké součástky. "V roce 1997 jsem procházel web a našel jsem na jedné ze stránek pro zájemce o programovací jazyk Java malý studentský projekt Xelfi. Pak jsem zjistil, že tito mladíci pracují na zařízení jen několik bloků ode mne," vzpomíná Staněk.
Sehnal peníze a společně vytvořili tehdy světově unikátní software, který jiným programátorům až pětinásobně urychlil tvorbu internetových aplikací. S pomocí vlivné americké investorky Esther Dysonové k sobě v roce 1999 přilákali softwarového obra Sun Microsystems, který jejich pražskou firmičku NetBeans koupil za devět milionů dolarů.
"Dali jsme lidem možnost, aby si stáhli náš software zadarmo, na oplátku nám řekli, co se jim na něm líbí nebo nelíbí, a do měsíce jsme jej opravili," vzpomíná Staněk na první úspěchy. Jejich NetBeans Developer si hned na začátku stáhlo z internetu více než 150 tisíc lidí z celého světa.
"Hodně lidí se nám ozvalo s tím, jak si cení, že jsme jim naslouchali a uměli jejich připomínky obratem zapracovat. Kdybychom však byli odkázáni jen na české podnikatelské prostředí, nikdy by se nám uspět nepodařilo. Například v akcionářské a firemní struktuře jsme museli udělat rychle za sebou šest nebo sedm razantních změn a to by nám u českého obchodního rejstříku trvalo tak dvacet let. Čeští investoři nám nevěřili, nerozuměli a nebyli ani dost agresivní," říká.
V prosinci 2000 Staněk odešel z místa ředitele pro inženýring softwarových platforem a produktů u Sun Microsystems a založil v USA novou firmu Systinet se sídlem v americkém Cambridgi nedaleko Bostonu. "Zase vyvíjíme software, jde o úplně novou technologii pro internetWASP, která dává podnikům daleko větší flexibilitu. Cílem, na kterém se tím podílíme, je nová generace internetu nazývaná sémantický web - síť, která na požádání samostatně vyhledá a vytřídí například z informačních systémů dodavatelů a odběratelů vše potřebné k tomu, aby manažer mohl opravdu kvalifikovaně a zároveň rychle rozhodnout. Mimo jiné tím odpadají statisíce dopisů, objednávek, telefonátů, faxů a hodin práce. Jde asi o nejzásadnější změnu v amerických firmách za posledních patnáct let," vysvětluje Staněk.
Za svůj výrobek a jeho uplatnění v mezinárodní síti T-Mobile získal letos Systinet výroční americkou cenu "Nejlepší řešení pro webové služby 2003" od prestižního časopisu Business Integration Journal.

Na formality nehledí

Doma je Roman Staněk znám svou až neuvěřitelnou pracovitostí a velmi energickým a nekompromisním tahem na cíl, který si stanoví. I v Americe přichází do práce v osm hodin ráno a odchází v devět večer. Před spaním už stíhá jen oblíbenou posilovnu. Víkendy využívá k četbě, cyklistice nebo squashi.
Přes své trpké zkušenosti s tuzemským podnikatelským prostředím má pro rodné Česko stále slabost a je rozhodnut tu dál podnikat. V Praze má jeho Systinet vývojové středisko.
TOMÁŠ KÁBRT